

АДУКАЦЫЯ і Выхаванне

У
НУМАРЫ

Шляхі ўдасканалення школьнай
адукацыі

Тэхналогія выкарыстання
формаў і метадаў выкладання
педагогікі

Асветніцкія ідэі ў творчасці
Янкі Купалы

6

2002

В.С. Болбас,
кандыдат педагогічных
навук, дацэнт, прарэктар
па вучэбнай рабоце Ма-
зырскага дзяржаўнага пе-
дагагічнага ўніверсітэта

І.С. Сычова,
саіскальнік кафедры
педагогікі Мазырскага
дзяржаўнага педагогічнага
ўніверсітэта

Гісторыя айчынай і сусветнай навукі

МАРАПЬНА-АСВЕТНЫ ПАТЭНЦЫЯП СПАДЧЫНЫ ІПЫ КАПІЕВІЧА

Ілью Фёдаравіча Капіевіча (або Капіеўскага) называюць асветнікам пятроўскай эпохі. Гэты выраз стаў устойлівым у навуковых даследаваннях. Праўда, велічная фігура Пятра I нават праз гады засланяе ад нас сціпую постаць яго «халоп» — выдаўца, пісьменніка і перакладчыка І.Капіевіча, беларуса па паходжанні. Між тым нават у А.С.Пушкіна ў «Арапе Пятра Вялікага» можна прачытаць: «...видел его (Пятра I. — аўт.) с Феофаном, Гавриилом Бужинским и Капиевичем, в часы отдохновения рассматривающего переводы иностранных публицистов...» [1, с. 13]. Гэта сведчыць аб значнай ролі нашага суайчынніка ў распаўсюджанні асветы, яго аўтарытэце на дзяржаўным узроўні.

Малады расійскі цар-рэформатар умеў прывабіць да сябе таленавітых людзей. Яму аддана служылі немцы і французы, галандцы і англічане. Не дзіўна, што і І. Капіевіч, натхнёны ідэямі несці асвету і кнігу моладзі, прысвяціў жыццё і навуковую апантанасць справе «умножения и расширения славы царского величества» [2, с. 328]. У кнізе «Слава торжеств и знамён...» асветнік уславіў перамогі Пятра і Расіі, праілюстраваўшы іх надпісамі і выдатнымі гравюрамі ў стылі барока, дзе спалучаны рэальнасць і алегорыі. У цэнтры — малады цар, паабал трона фігуры, якія ўвасабляюць праўдзівасць, храбрасць, сумленнасць, мудрасць, набожнасць і г.д. Такім чынам, у міфалогіі, вобразах антычнай і рэлігійнай культур асветнік знаходзіў паралелі з рэальнымі падзеямі.

Сёння агульнапрызнаны ўклад І. Капіевіча ў развіццё кнігадрукавання Маскоўскай Русі. Прычым у многім ён быў першым. Даў братняму народу першыя перакладныя слоўнікі, падручнік па арыфметыцы, творы антычных пісьменнікаў, каляндар, упершыню склаў бібліяграфію — апісанне выдадзеных кніг, карту зорнага неба. Даследчыкі таксама адзначаюць, што І. Капіевіч увёў ва ўжытак напісанне арабскіх лічбаў, апублікаваў табліцу трыганаметрычных функцый, стаў пачынальнікам традыцыі выкарыстання ілюстрацый, схем, чарцяжоў заходніх майстроў у расійскіх выданнях. На аснове дасягненняў сваіх папярэднікаў І. Капіевіч стварыў славетную «амстэрдамскую азбуку», якая легла ў аснову грамадзянскага шрыфту — падмурку пісьменнасці большасці славянскіх народаў. Гэтага пераліку хапіла б для таго,

каб абессмяроціць імя не аднаго, а цэлай арміі вучоных. Фігура ж Ільі Капіевіча стаіць адасоблена ў шэрагу славянскіх асветнікаў. І прычына таму, на наш погляд, можа крыцца ў яго словах: «духоўнага чыну, веры рэфармацкай» (выдзелена аўт.), якія паўтараюцца даволі часта. Нежаданне адмовіцца ад сваіх перакананняў і пратэстанцкага веравызнання хутчэй за ўсё і не магла дараваць яму праваслаўная сталіца, нягледзячы на заступніцтва цара. Не да канца вырашана пытанне аб нацыянальнай прыналежнасці асветніка, у розных крыніцах выдаўца называюць то рускім, то палікам, то беларусам. Гучыць папростку празмернай адданасці на службе суседняй дзяржаве. Але гэта — суд з пазіцыі сённяшняга дня. Справы ж асветніка гавораць самі за сябе. Да таго ж любая выдавецка-педагагічная дзейнасць, нягледзячы на геаграфічныя межы яе распаўсюджвання і нацыянальна-рэлігійную прыналежнасць асветніка, заслугу мае высокай адзнакі і павагі. Падобна свайму старэйшаму сучасніку Сімяону Полацкаму, Ілья Капіевіч ня мала зрабіў для ўмацавання беларуска-рускіх культурных сувязей, «...ко утишению и скорейшему всяких наук познанию благородным юношам славянороссийского народа» [2, с. 332]. Дзейнасць С.Полацкага (1629—1680) і І.Капіевіча (1651—1714) амаль супадае ў часе, абодва звязалі свой лёс з Масквой, засведчыўшы высокі духоўны патэнцыял нашага народа. Неаднаразова паўтараючы ў сваіх прадмовах зварот «народ славянарускі», І.Капіевіч, трэба думаць, мае на ўвазе ўсю славянскую супольнасць. Дасягненні асветніка ў справе друкавання кніг, педагагічнай думкі з поўным правам могуць лічыцца набыткам усіх славянскіх народаў.

Біяграфічныя звесткі пра Капіевіча даволі скупыя. Месца нараджэння дакладна не ўстаноўлена, але найбольш верагодна гэта Брэстчына або Случчына. У час вайны Рэчы Паспалітай з Расіяй (1654—1667) у дзевяцігадовым узросце ён быў вывезены ў Расію, дзе прабыў 6 гадоў, спазнаўшы цяжасці палону. Затым вярнуўся на радзіму. Аб гэтым І.Капіевіч апавядае ў прадмовах да сваіх кніг. Няма таксама дакладных звестак, дзе і калі ён атрымаў адукацыю. Але большасць даследчыкаў лічыць яго выпускніком Слуцкай кальвінісцкай школы, якую заснаваў у 1617 г. Януш Ра-

дзівіл. Навучанне там вялося па-польску, выкладаліся таксама «наuki руския» і ўвогуле гуманітарныя дысцыпліны, якія спрыялі разумоваму развіццю, садзейнічалі лепшаму засваенню культурнай спадчыны мінулага, фарміравалі ўласную думку вучняў. Вялікая ўвага надавалася вывучэнню лацінскай мовы, карыстанне ёю ў вольны час актыўна заахвочвалася. Вучні читалі ў арыгінале творы антычных пісьменнікаў, арацараў, палітыкаў. Для граматычных практыкаванняў выкарыстоўваліся творы Эзопа, Катона і інш. Не выпадкова І.Капіевіч планаваў выдаць на рускай мове грэчаскіх і рымскіх класікаў. Ёсць звесткі, што ён падрыхтаваў да друку твор Гарачыя «Аб дабрадзейнасці», але кніга не захавалася. Будучы перакладчык вывучаў грэчаскую і старажытнаўрэйскую, нямецкую мовы, а таксама рыторыку. Авалоданне правіламі рыторыкі прызнавалася вяршыняй пазнання моў. Акрамя таго, яго веды папаўняліся за кошт этыкі, рымскага права, філасофіі Арыстоцеля.

Шмат увагі ў Слуцкай школе надавалася вывучэнню гісторыі і логікі, у меншым аб'ёме выкладаліся матэматыка і фізіка. Лепшымі адказамі вучняў лічыліся тыя, дзе былі самастойныя вывады. Праводзіліся дыспуты, тэатральныя прадстаўленні. Гэта развівала памяць, упэўненасць у сабе, дапамагала пазнаваць характары людзей. Тут шырока выкарыстоўваліся элементы класна-ўрочнай сістэмы, якую потым навукова абгрунтаваў знакаміты чэшскі педагог Каменскі. Даследчыкі адзначаюць, што і сам Капіевіч у 1674 г. быў лектарам у старэйшых класах, атрымаў пэўныя педагагічныя навыкі, якія потым спатрэбіліся ў жыцці.

Такім чынам, светапогляд асветніка ў многім сфарміраваўся пад уплывам ідэй Рэфармацыі. Для іх жа характэрны верацярпімасць, павага да культур розных народаў, энцыклапедычныя веды, гуманізм і рацыяналізм. Пратэстанцкія навучальныя ўстановы ставілі на мэце выхаванне будучых грамадзян, вучоных, палітыкаў. Моладзь прымалася сюды незалежна ад узросту, сацыяльнага становішча і веравызнання. «Месца на гэтых школьных лаўках прадстаўлена бедняку не менш, чым Крэзу, католіку — не менш, чым прыхільніку Рэфармацыі» [3, с. 95], — гаварылася ў статуте Слуцкай школы. Многія выпускнікі станавіліся свяшчэннаслужыцелямі, паг-

лыблялі веды ва ўсходнееўрапейскіх універсітэтах. І. Капіевіч пакінуў радзіму, відаць, па прычыне разыходжання з езуітамі, якія садзейнічалі пазбаўленню яго маёмасці, абвінавацілі перад каралём у шпіянажы, на што ёсць указанні ў прадмовах. Акрамя таго, набывала сілу Контррэфармацыя: пратэстанцтва страціла свой уплыў, многія дзеячы эмігрыравалі. Такі лёс быў наканаваны і І. Капіевічу.

Ёсць меркаванне, што ён вучыўся ў Амстэрдаме ў рэфармацкай духоўнай школе [4, с. 58]. Служыў кандыдат-пастарам пры Амстэрдамскім саборы, меў сям'ю. Але вызначальнай для вучонага стала сустрэча з Пятром I, які прыехаў у Галандыю. Школам Расіі патрэбна была вучэбная літаратура перакладнога характару. У 1701 г. у Маскве была адкрыта школа матэматычных і навігацыйных навук, дзе вывучаліся спецыяльныя і свецкія агульнаадукацыйныя дысцыпліны. Узніклі таксама школы: хірургічная, інжынерная, артылерыйскія, «рознаязычная» і інш. Але выданне кніг — справа не з лёгкіх. Для ажыццяўлення гэтай задумы неабходны былі спецыялісты высокага класа. Прывілеі на друкаванне атрымаў амстэрдамскі навігацыянт Ян Тэсінг, як пазней высветлілася, чалавек у гэтай справе маладасведчаны. А вось у ролі перакладчыка, рэдактара і сааўтара выступіў Ілья Капіевіч. Аб іх разыходжаннях з Я. Тэсінгам сведчаць такія словы: «...он не может мне заплатить противу великих трудов моих, в них же со усердием труждаюся» [2, с. 329]. Адукаванасць, веданне славянскіх і еўрапейскіх моў, працалюбства з'явіліся зарукай поспеху. Сучасныя расійскія даследчыкі адзначаюць, што мовай кніг Капіевіча стала старабеларуская, у мясцовым напісанні «руская» праз адно «с», як гэта і напісана ў выданні «Баек Эзопа» [5, с. 239].

У Амстэрдаме І. Капіевіч быў прыняты на службу настаўнікам нямецкай мовы, вучыў цара і членаў рускага пасольства. Як відаць з яго пісьмаў да Пятра I, князі і дваране былі не вельмі ўдзячнымі вучнямі: «...учил боле году, а за тое не желал от них денег, аще же трудился их ради днем и ночью. Все же поехали и спасибо не сказавши за учение, но сопротивно мои ж еще глобусы четыре, не заплативши, завезли...» [2, с. 328]. Вось такое сведчанне эпохі пакінуў Капіевіч аб адносінах да асветы, пе-

дагагічнай працы, чалавечай прыстойнасці. Дарэчы, пытанне аб глобусах узнікла не выпадкова. Наш суайчыннік выдаў першую ў Расіі карту зорнага неба — «поверстание кругов небесных». Гэта мела вялікае практычнае значэнне для развіцця навукі, ваеннай і марской спраў, адпавядала задумам Пятра I. Карта выгравіравана на лісце медзі, да яе прыкладалася невялікая кніга з тлумачэннямі. Гэта выданне — узор гравёрскага майстэрства. І. Капіевіч перакладае назвы сузор'яў з лацінскай і грэчаскай моў, першым знаёміць з імі славян і імкнецца зрабіць зразумелымі. Напрыклад, сузор'і Вялікай і Малой Мядзведзіцы называе Воз Большы і Меншы, як у народных гаворках. Уводзіць навуковую тэрміналогію: гарызонт, градус, задзяк, полюс, экватар, экліптыка і г.д. Асветнік захапляецца астраноміяй, бачыць прыгажосць у ведах, шукае даступныя спосабы іх перадачы: «великолепие и неизреченную красоту в изображении кругов небесных, светил великих, планет и звезд и их подвигов» [2, с. 330]. Выданне спалучала навуковы падыход з творчасцю, дала магчымасць навучэнцам не толькі атрымліваць практычныя веды, але і праз дакладныя малюнкi 53 сузор'яў спасцігнуць законы існавання, адчуць сваю далучанасць да Сусвету.

У 1700 г. І. Капіевіч адкрыў уласную друкарню, дзе, як піша С.Александровіч, быў і друкаром, і выдаўцом, і наборшчыкам [4]. Хочацца адзначыць, што Амстэрдам стаў для Ільі Капіевіча зорным горадам, як некалі Прага для Ф.Скарыны. Тут ён працаваў надзвычай плённа як выдавец, пісьменнік, перакладчык. Ад Г. Лейбніца, прэзідэнта нямецкай Акадэміі навук, Капіевіч атрымаў прапанову выдаваць пратэстанцкія і асветніцкія кнігі, але адмовіўся прыняць яе, бо гэта перашкодзіла б працаваць на карысць Расіі. Такія факты сведчаць аб вялікім аўтарытэце нашага суайчынніка ў выдавецкай справе, вядомасці ў навуковых колах, адданасці аднойчы абранай жыццёвай дарозе.

Далейшая дзейнасць Капіевіча не была паспяховай. Друкарню і абсталюванне пры пераездзе ў Маскву перахапілі шведы, шрыфты пазней скарысталі іншыя выдаўцы славянскіх кніг. А пачынальнік закончыў свае дні ў Маскве, займаючы сціпую пасаду перакладчыка пры Пасольскім прыказе. На схіле жыцця фартуна

адварнулася ад яго. Як навучаў сваіх чытачоў І. Капіевіч, падбіраючы сентэнцыі з розных аўтараў: «Слизкое щастие скоро отбирает тое все, что скупое рукою дает» [6, с. 201], «Щастие стекляное с природы является, егда светится, силу свою рассыпает», «В щастию сопротивных вещей ты блюдишься, не всегда конец добрый загоде учися» [6, с. 199].

У амстэрдамскі перыяд, з 1699 па 1706 г., І. Капіевіч падрыхтаваў да друку, пераклаў, надрукаваў каля 20 кніг па розных галінах ведаў — гісторыі, арыфметыцы, дапаможнікі па марской справе, архітэктуры, мастацтве, адным словам, свецкую і вучэбную літаратуру, прыхільнікам якой ён з'яўляўся. «Зде всяк обрящет, ищущый премудрости» [2, с. 330], — пісаў перакладчык у прадмове да «Книги, учащей морского плавания». Асветнік лічыў веды незамэннымі ў грамадскім жыцці, галоўную каштоўнасць бачыў у адукацыі: «Ничто же полезнейшее есть в сем житии, как познание и умелость письмен. Сие приношает величество и славу, сие неизреченную красоту воздает, сие государства великия укрепляет и расширяет, и прославляет — всякому человеку во всяком чину полезно. Письмена разум исправляют и обучают, и утешают, откуда храбрость и добродетели в первоначальниках з научения и чтения письмен» [7, с. 22]. І. Капіевіч перакананы, што асвета неабходна для прадстаўнікоў усіх саслоўяў, у тым ліку і для простых людзей, якія маюць дар божы, бо веды робяць чалавека міласэрным і дабрачынным. Такі падыход характарызуе яго як перадавога чалавека свайго часу, бо доўга яшчэ навука з'яўлялася прывілеяй вышэйшых саслоўяў. Праз сентэнцыі пастар-рэфарматар праводзіць ідэю аб роўнасці ўсіх людзей: «Аще ли ты и купишь рабы ти служити, нарекши их слугами, помни людем быти» [6, с. 201].

Асветнік падкрэслівае важнасць рознабаковага навучання. Так, матэматыка карысная ў марской справе, астраномія — у навігацыі і падарожжах, гісторыя — у асэнсаванні жыцця. Выключна важнае значэнне ў спасціжэнні ўсіх навук І. Капіевіч надаваў граматыцы славянскай і замежных моў, можна сказаць, агульнаму мовазнаўству: «Тщетен есть всякий труд без грамматики». На думку асветніка, яна — ключ да спасціжэння ведаў, метада, авало-

даўшы якім і спазнаўшы законы развіцця мовы, малады чалавек зможа вывучаць іншыя прадметы. Над «Граматыкай лацінскай» Капіевіч працуе з асаблівым стараннем. Не выпадкова падручнік атрымаў высокую ацэнку, некалькі разоў перавыдаваўся, доўгі час выкарыстоўваўся ў школах. Менавіта І. Капіевіч — аўтар першых «руска-лаціна-нямецкага» і «руска-лаціна-галандскага» слоўнікаў, або наменклятараў. Ён напісаў «Паэтыку» і «Рыторыку», якія не захаваліся. Гэты факт яскрава сведчыць аб агульнафілалагічнай культуры вучонага, веданні законаў вершаскладання. Сярод яго багатай і рознабаковай спадчыны можна знайсці і ўласны паэтычны твор, прысвечаны ўслаўленню ваенных перамог расійскай дзяржавы.

Як чалавеку, які пабываў у многіх землях, але з'яўляецца патрыётам, яму найбольш блізкія мовы і народы славянскія. «Славнии итальяне, французы, — піша І. Капіевіч, — но точию в своей земли, за рубежем варвари тщеславнии. Славянороссийский же народ славный, не тщеславный, смиренномудренно держится, аще же паче всех тех язык родоязычия имеет» [2, с. 332]. Тэма любові да радзімы гучыць і ў сентэнцыях: «За отчину бийся смело для веры» [6, с. 199], «И кур на своем гнезде весел попевает, так себе и человек смело почивает» [6, с. 202]. Тут падкрэсліваюцца станоўчыя якасці славянскага характару: верацярпімасць, павага да суседзяў, адсутнасць кічлівасці і ганарліўства, што садзейнічае лепшаму ўспрымання іншых культур і традыцый. А таксама адзінства славянскіх моў, агульнасць каранёў, сутнасць і сэнс якіх падарожнік можа зразумець без перакладчыка. У той жа час асветнік з павагай адносіцца да культуры розных народаў, заклікае да цяраплінасці і павагі ва ўзаемаадносінах: «В житие ли зришь чужое, в обычаи тож, егда хулишь в том прочих, а без греха ктож» [6, с. 199].

У сваіх маральна-педагагічных сентэнцыях Капіевіч заклікае жыць у міры, шанаваць сваякоў, літасціва ставіцца да слабейшых, захоўваць вернасць у шлюбе: «Не гневайся на того, с кем ты живёшь дружно, гневу — зло, согласию — любовь есть супружно» [6, с. 200]. Асуджаюцца такія чалавечыя заганы, як ветранасць, ліхварства, славалюбства, хітрасць: «Не обещаешься дважды, что хочешь творити, да не будещи

ветрен, хотя вежлив быти» [6, с. 200], «Лихоимству конец несть, зело бо желает, ащели насытитися, никогда не чаёт» [6, с. 201]. І хаця кожны чалавек не без граху, у сентэнцыях праводзіцца думка, што трэба быць сціплым ва ўчынках і намерах, патрабавальным да сябе: «Не менш себе повелевай самому, нежели от людей кому иному», «Аще кто единожды стыд свой потеряет /.../ никакими хитростями не приобретает», «Не велика есть утеха с чужой беды, что б и сам ты не напился такая воды» [6, с. 201]. Змясціўшы ў сваіх кнігах маральна-педагагічныя сентэнцыі, «от различных авторов совокупленные», І.Капіевіч імкнуўся далучыць славян да еўрапейскай культуры, даць магчымасць параўнаць сваю мараль з формулай мыслення іншых эпох і народаў, наблізіць да ідэалаў антычнасці і Адраджэння. У гэтым ён апераджаў свой час, стараўся ўзвысіць чытача.

Такі прынцып засведчыў новы падыход у выдавецка-педагагічнай практыцы і адначасова стаў прычынай абвінавачвання асветніка ў вальнадумстве. Пратэстант па выхаванні і перакананнях, І. Капіевіч звяртаецца ў сваіх прадмовах выключна да праваслаўных, але гэта не ўвяло ў зман пільных цэнзараў і, відаць, стала прычынай разыходжання з маскоўскімі выдаўцамі. Вызначаліся выдавецкая культура, падбор тэкстаў і ілюстрацый, што сведчыла аб узроўні і перакананнях лепш за словы. Для асветніка было натуральным спасылацца на антычных паэтаў, філосафаў, гісторыкаў, па-свойму тлумачыць тэксты, шукаць у грэчаскай і рымскай гісторыі паралелі з тагачасным жыццём, пераўтварэннямі ў краіне. Напрыклад, у дадатку да падручніка арыфметыкі Капіевіч змяшчае 17 баек Эзопа, разумеючы іх выхаваўчы змест. Гэта дало падставу Ф. Палікарпаву, дырэктару Маскоўскай друкарні, супрацьпаставіць сябе І. Капіевічу і напісаць, што ў яго буквары чытач не ўбачыць прамоў Салона, Лікурга, Цыцэрона, Вергілія або Авідыя і Эзопа, але знойдзе толькі заветы Божыя [2, с. 325].

Як адзначаюць даследчыкі, байкі Эзопа былі вядомы на Беларусі з часоў Кірылы Тураўскага. У Расіі яны не атрымалі распаўсюджання, бо ў пятроўскую эпоху тут працавалі толькі тры друкарні, якія выдавалі пераважна рэлігійную літаратуру. П. Пякарскі паведамляе, што Пётр I быў

знаёмы з байкамі Эзопа і пры выпадку любіў іх цытаваць. Магчыма, ён меў якраз кнігу І. Капіевіча, малафарматную, зручную ў карыстанні, аздобленую 47 афортамі галандскіх мастакоў. Мастацкае афармленне раскрывала змест баек, паказвала характэрныя рысы прыроды, тэкст падаваўся на дзвюх мовах. Выданне гэта, безумоўна, служыла выхаваўчым мэтам, заклікала да разваг над маральна-этычнымі праблемамі. Найбольш вядомы байкі «Груган», «Сабака і кухар», «Жанчына і курыца». У апошняй расказваецца пра тое, што адной удаве курыца штодня несла па яйку. Гаспадыня захацела большага і стала лепш карміць нясушку. Курыца растлусцела і зусім перастала несіцца. Як педагог, І. Капіевіч падштурхоўваў чытача праз класічныя творы задумвацца над сэнсам жыцця, шукаць паралелі ў рэальнасці. Што лепш: сытае існаванне або неабходнасць працай здабываць хлеб штодзённы?

Асветнік праз кнігі далучаў чытача да ўзораў заходнееўрапейскага мастацтва, фарміраваў эстэтычны густ. «Арыфметыка» ўпрыгожана геаметрычнымі застаўкамі, віньеткамі. Кніга «Краткое собрание Лва Миротворца...» аздоблена больш разнастайна і ўрачыста ў стылі барока. Мастацтвазнаўцы адзначаюць, што ў амстэрдамскіх выданнях адчуваецца адзіства почырку, і схіляюцца да думкі, што І. Капіевіч прымаў актыўны удзел у іх афармленні, рабіў абрысы для рэзчыкаў. Ды і выдавец наконт гэтага пакінуў сведчанне, што «сам един труждаясь и в строении книг, и в друкарне, обучая мастеров в сиевом деле» [7, с. 16]. Мастацкае афармленне служыла і дыдактычным мэтам, садзейнічала запамінанню і лепшаму разуменню навук. Так, кніга, якая ўводзіла моладзь у свет марской навукі, багата ілюстравана алегарычнымі гравюрамі, у ёй змешчана 50 чарцяжоў і схем. Гэта вобразы-сімвалы Нептуна, матэматыкі і астраноміі, выявы зямнога і нябеснага глобусаў, навуковых прылад, ілюстрацыі да значных гістарычных падзей. Не столькі для чытання, колькі для зрокавага ўспрымання і запамінання рыхтавалася кніга «Символы и эмблематы», выдадзеная ў 1705 г. У ёй змешчаны афарызмы і ілюстрацыі на рускай і 7 замежных мовах, даюцца першапачатковыя звесткі па батаніцы, заалогіі, геаграфіі, грэчаскай і рымскай міфалогіі. Знаёмячыся з ілюстрацыямі,

чытачы лепш засвойвалі родную мову, маглі параўнаць яе з замежнымі. У эпоху, калі актыўна пашыраліся сувязі з іншымі краінамі, веданне моў набывала практычнае значэнне і становілася мерай адукаванасці.

Асветнік, безумоўна, задумваўся над зместам і сэнсам сваёй працы. Маральна-эстэтычную канцэпцыю Капіевіч выказвае ў каментарыі да байкі «Пра Кура». Кур «свободных наук премудрости» не любіць і не разумее. Разграбаючы кучу смецця, ён знайшоў алмаз і засмуціўся: «Всех драгоценных камней лучше желаю обрести себе зерно пшеницы или ячменя» [8, с. 132]. Як бачым, і ў антычнасці, і ў сярэднія вякі было актуальным пытанне: што важней — прыгажосць, навука, высакародства душы

ці матэрыяльны дабрабыт. Сваім жыццём, дзейнасцю друкара і перакладчыка І. Капіевіч выказаўся на карысць навукі і служэння ідэі агульнага дабра. Ён разумее, што кнігі, веды не адразу даюць вынік, але маюць бяспрэчную карысць для асобы. У адной з сентэнцый адзначаецца, што прыгажосць хутка мінае, а муза павінна праслаўляць справы не на кароткі час, а на «бясконцыя вякі». Муза — гэта багіня не толькі паэзіі і мастацтва, але і навук, культуры. Таму асветнік выбірае не аднадзённую прыгажосць Арфея і яго песень, а прыгажосць кніжную, прыгажосць ведаў, якая дайшла да нас праз стагоддзі і вымушае задумвацца над выбарам шляхоў дасканаласці чалавека.

1. Пушкин А.С. Арап Петра Великого // Собр. соч.: В 3 т. — Мн.: Мастацкая л-ра, 1987. — Т. 3. — С. 3—32.
2. Протасевич В.И. Илья Копиевич // Из истории философской и общественно-политической мысли Белоруссии. — Мн.: Изд-во АН БССР, 1962. — С. 320—335.
3. Слуцкая школа // Антология педагогической мысли Белорусской ССР. — М.: Педагогика, 1986. — С. 92—101.
4. Александрович С. Друкар Илья Капиеўскі // Беларусь. — 1946. — № 10. — С. 58—59.
5. Мильникова А.С. Книга в контексте русско-голландских связей эпохи Петра Великого // Книга: исследование и материалы. — М., 1970. — № 70. — С. 234—241.
6. Дубровский В.В. Илья Копиевич (Копиевский). Памятники философской мысли Белоруссии XVII — первой половины XVIII в. — Мн.: Наука и техника, 1991. — С. 198—202.
7. Пекарский П. Наука и литература в России при Петре Великом. — СПб., 1862. — С. 14—23.
8. Дорошевич Э., Конон В. Эстетическая мысль в Белоруссии во второй половине XII — первой половине XVIII века // Очерки истории эстетической мысли Белоруссии. — М.: Искусство, 1972. — С. 131—134.

